

Vildbin

i Västra Götalands län

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Vildbin – värdefulla och hotade

De flesta känner till honungsbiet och den stora nytta det gör som pollinerare av växter och grödor. Mindre känt är att det finns hela 300 arter av vilda bin i Sverige och att de står för den största andelen av pollineringen. Men många arter av vildbin riskerar idag att dö ut.

Viktiga pollinerare

Frukt och bär är beroende av insektpollinering för att bilda frukter, och för grödor som olje- och baljväxter ger det större skördar. Av världens viktigaste jordbruksgrödor är hela 70 procent beroende av pollinering. I Sverige uppgår värdet av pollinering till minst 900 miljoner kronor per år. Honungsbin är viktiga lokalt och för vissa grödor, men vilda insekter står för en högre andel av pollineringen.

De flesta lever ensamma

Utöver honungsbiet och humlorna som är samhällsbyggande, är de flesta vildbin i Sverige vad man kallar för solitära. Det innebär att varje hona bygger sitt eget bo och där föder upp sina larver på pollen. Hos en del arter lever dock honorna nära varandra i kolonier. Huvuddelen av våra svenska solitärbin bygger sina bon i marken och behöver för detta lättgrävd sandjord utan för mycket vegetation. Bin är värmeälskande djur och boet anläggs därför på solbelysta och vindskyddade platser.

Beroende av vissa växter

Bina behöver tillräckligt med blommande pollenväxter inom flygavstånd från boet för att honan ska kunna livnära sin avkomma. Det måste också finnas växter som förser de vuxna bina med nektar, vilket fungerar som "flygbränsle". Ungefär en fjärdedel av de svenska solitärbina samlar endast pollen från en eller fåtal växter. Denna specialisering gör dem mycket effektiva i sin pollensamling, men samtidigt känsliga för störningar och variation i blomtillgång. Många av de utrotningshotade arterna är sådana specialister.

Länghornsbi är specialiserad på att samla pollen från ärtväxter. Hanen är lätt att känna igen på de långa antennerna.

Väddklint utgör födokälla för en stor mångfald av blombesökande insekter. I bakgrunden en sydvänd sandskärning som fungerar som boplats för många vildbin.

Grus- och sandtäckter är en viktig livsmiljö för vildbin. Här kan de finna både sandmark för bobygge och blommor för samling av nektar och pollen.

Sälg sandbi är ett av många vildbin som bygger sitt bo i sandmark.

Sälg sandbi samlar endast pollen från sälg och viden.

Sälg gökbi samlar inte pollen själv, utan snyltar från sälg sandbi.

Vissa snyltar av andra

Mer än en fjärdedel av vår svenska solitärbin bygger inga egna bon och samlar inte själva pollen till sin avkomma. De parasiterar istället på andra bin genom att likt göken lägga sina ägg i en annan arts bo. När parasitens larv kläckts äter den upp värdartens ägg eller unga larver och livnär sig sedan på värdens insamlade pollenförråd. De parasitiska bina parasiterar ofta bara på en eller ett fåtal värdarter. De parasitiska bin som snyltar på en värd som sin tur är specialiserad på pollensamling av en viss växt utgör den yttersta länken i en mycket känslig kedja. Flera av dessa arter löper idag en stor risk att dö ut.

Brist på mat och bostad

Torra och blomrika marker är de hotade vildbinas livsmiljö. Såväl det traditionella odlingslandskapets ängs- och betesmarker som grustäckter, vägkanter, idrottsplatser, motocrossbanor och kraftledningsgator är viktiga. I och med rationaliseringen av jord- och skogsbruk under 1900-talet har lämpliga livsmiljöer för vildbin minskat kraftigt. Många ogödslade ängs- och betesmarker har försvunnit och de kvarvarande är ofta isolerade av skogsmark. Bryn och halvöppna marker saknas ofta, landskapet har blivit mer slutet. För de öppna torra och magra marker som finns kvar är problemet ofta att de antingen växer igen eller istället sköts så nitiskt att inga blommor finns. Betesmarker kan betas för hårt och vägkanter kan slås för tidigt och för ofta. Samtidigt råder det brist på störningar som skapar blottad sandjord.

Vildbin i Västra Götlands län

Närmare 200 arter av vildbin har påträffats i Västra Götalands län. Av dessa är 35 arter rödlistade och 8 arter berörs av särskilda åtgärdsprogram. Här visas ett urval av de rödlistade eller på annat sätt naturvårdsintressanta solitära vildbin som finns i Västra Götalands län.

Att en art är rödlistad innebär att den löper risk att dö ut. De flesta rödlistade bin, samt ett antal arter som inte är rödlistade, fungerar också som så kallade signalarter. De signalerar genom sin närvaro att ett område har höga naturvärden.

Klöversidenbi

Pollensamlar från ärtväxter och framförallt från harklöver. Känd från 2 platser vid kusten.

Lusernbi

Samlar pollen från ärtväxter och då främst från lusern. Hittad i Strömstad och Falköping.

Småfibblebi

Samlar pollen från fibblor, framförallt från flockfibbla och rotfibbla. Småfibblebi förekommer i norra halvan av länet.

Märgelsandbi

Pollensamlar från ärtväxter. Bygger bo i bland annat väggkantsskärningar med lerblandad sand. Funnen i Åmål och Lerum.

Fransgökbi

Boparasit på märgelsandbi. Funnen i Åmåls och Hjos kommuner.

Guldsandbi

Samlar pollen från framförallt ängsvädd, men ibland åkervädd och fältvädd. Finns framförallt i södra och västra delen av länet, men även runt Karlsborg.

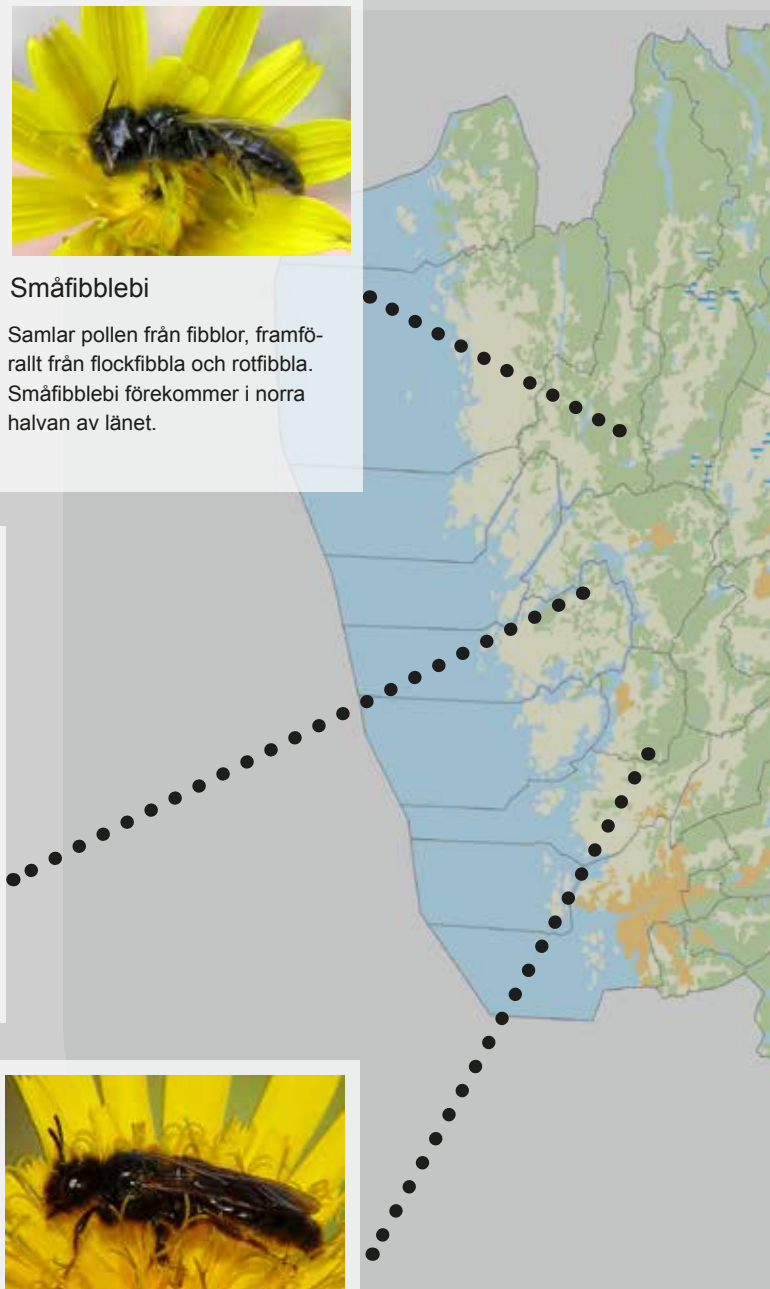
Silvergökbi

Boparasit på guldsandbi. Endast funnen i Borås i modern tid.

Storfibblebi

Samlar pollen på fibblor och bygger ofta bo nära stigar och körspår. Hittad i västra delen av länet.

Fubblesandbi

Pollensöker från fibblor, gärna sommarfibbla och gråfibbla. Finns i östra delen av länet och i Dalsland.

Nyponsandbi

Artens huvudsakliga pollenkälla är nypon och andra rosväxter. Hittad i Dalsland och Karlsborg.

Praktbyxbi

Pollensöker från korgblommiga växter till exempel fibblor. Lever framförallt i östra delen av länet och i norra Bohuslän.

Monkesolbi

Samlar endast pollen från blåmonkar. Hittad i Herrljunga kommun.

Våpplingsandbi

Samlar pollen från ärtväxter, huvudsakligen getvåppling. Funnen på skjutfält i östra delen av länet.

Släntsmalbi

Pollensamlar inte på någon särskild växt. Bygger sitt bo i branta sandskärningar. Funnen i Falköping.

Sotsandbi

Ej knuten till någon särskild växt för pollensamling, men gärna från till exempel sandvita. Hittad på 3 ställen i länet.

Vädssandbi

Samlar endast pollen från vädar, huvudsakligen från åkervädd. Finns framförallt i Sjuhäradsbygden, men även spritt i stora delar av länet.

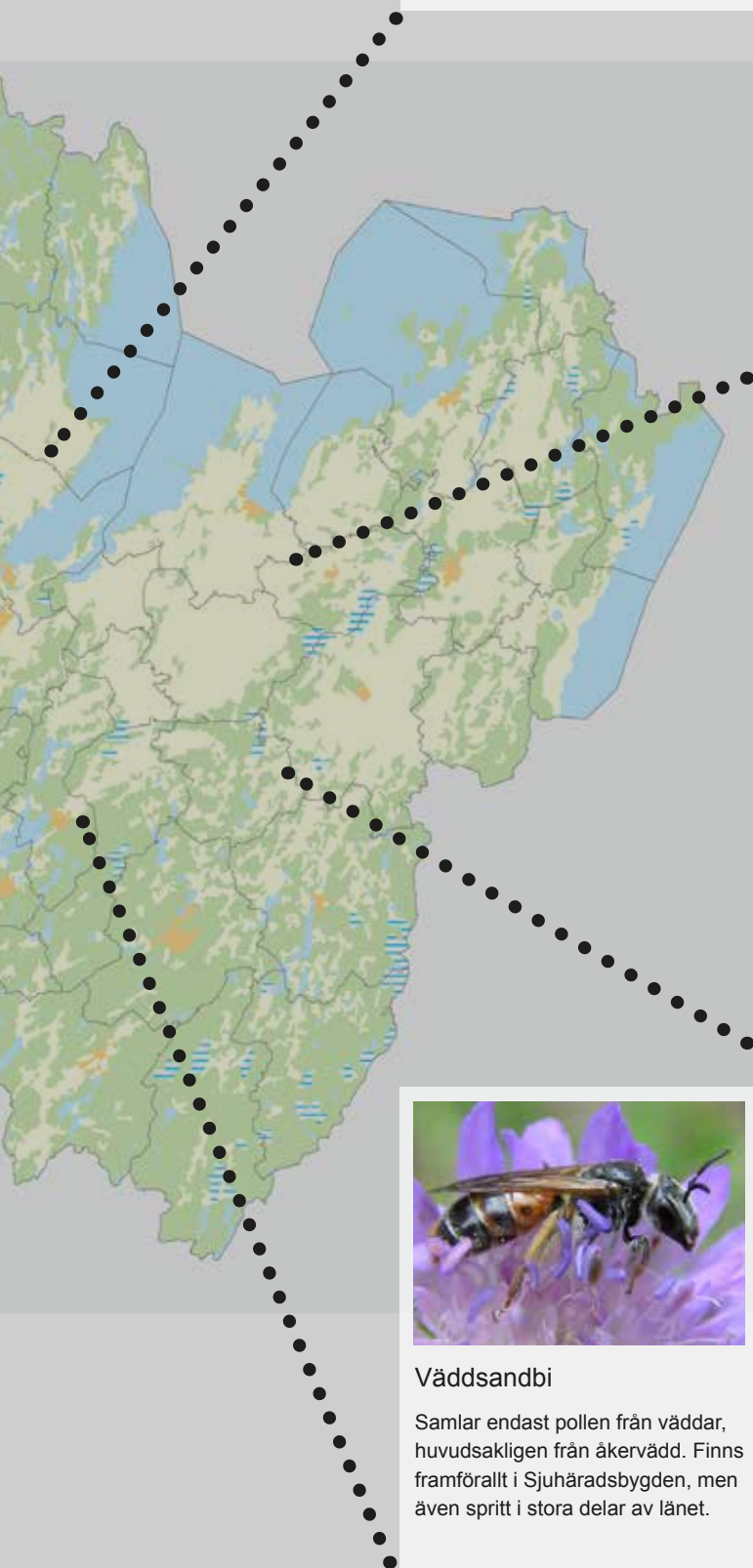
Vädgökbi

Boparasit på vädssandbi. Finns bara ett modernt fynd i länet från Tranemo kommun.

Slättersandbi

Pollensamlar från fibblor, framförallt sommarfibbla men även höstfibbla och gråfibbla. Finns i Borås-Ulricehamnstrakten.

Så kan vildbina räddas

Ett tiotal arter av vildbin berörs av särskilda åtgärdsprogram. För dessa arter genomför Länsstyrelsen särskilda insatser. Som markägare och brukare kan man även själv gynna vildbin och andra pollinerande insekter.

Länsstyrelsens arbete

En stor del av arbetet har hittills handlat om att inventera arterna för att få bättre kunskap om var de finns. På platser där arterna finns eller i miljöer som kan bli lämpliga för dem genomför Länsstyrelsen vid behov insatser för att gynna dem. Ett första viktigt steg är information och rådgivning till markägare och brukare om arterna och hur man kan ta hänsyn till dem. I många fall kan man enkelt förbättra läget för bina genom att senarelägga slåtter av blomrika platser som till exempel vägkanter. Där det behövs gör Länsstyrelsen i samverkan med markägarna skötselåtgärder. Det kan till exempel vara:

- Huggning och röjning av skuggande träd och buskar.
- Slåtter för att ta bort högvuxen vegetation och gynna ängsväxter.
- Bränning för att ta bort högvuxen vegetation och skapa blottad mark.
- Schaktning för att få fram bar sandjord.
- Stängsling för att möjliggöra bete.
- Utläggning av sandbäddar.
- Utplantering och utsädd av ängsväxter.
- Uppsättning av skyltar för att informera om naturvärden och skötselåtgärder.

Många arter gynnas av åtgärderna

Åtgärderna genomförs med fokus på ett urval av hotade arter, men gynnar en mångfald av blombesökande insekter. De hotade binas favoritväxter, såsom blålockor, fibblor, vaddar, vädtklint och ärtväxter livnär nämligen många andra arter genom sin nektar och pollen. Man har till exempel sett ett direkt samband mellan mängden åkervädd och artrikedomen av fjärilar och bin inom ett område. Många av de insekter som gynnas av åtgärderna fungerar som viktiga pollinere.

Så kan du gynna vildbin

Som markägare och brukare kan man gynna vildbin och andra pollinerande insekter genom att:

- Hålla torra och blomrika gräsmarker öppna.
- Inte slå blomrika miljöer för tidigt
- Beta så att örter får chans att blomma, till exempel genom en betespaus under högsommaren när det blommar som mest.
- Spara breda kantzoner i åker och vall som ej besprutas.
- Spara blommande träd och buskar.
- Hålla sydvända vägskärningar och täktslutningar öppna.

Genom bränning av gräs på våren kan man få bort fjolårsvegetation och dött organiskt material som ansamlats på marken. På så sätt ges ängsväxter en chans att stå emot högvuxna gräs och örter. Samtidigt skapas mer eller mindre blottad mark där vildbin kan gräva sina bon.

Guldsandbi är en art som ofta finns i blomrika välgkanter. Där lever de av ängsvädd. Trafikverket har infört extra sen slåtter på en del vägsträckor där arten finns. Det gör att ängsvädden hinner blomma färdigt och bina hinner samla in tillräckligt med pollen till sin avkomma.

På bilden planteras ängsvädd ut i en kraftledningsgata.

För att skapa och behålla de höga naturvärdena i sandmiljöer krävs ibland okonventionella naturvårdsåtgärder som schaktning med grävmaskin. Genom att gräva fram öppen sand får bina en chans att kunna gräva ett bo. Åtgärden är extra lämplig att genomföra om andra arbeten ändå ska göras i området.

Om du vill veta mer

Du finner mer information om olika arter av vildbin på ArtData-bankens webbsida:

artfakta.artdatabanken.se

ArtDatabanken har även en digital bestämningsnyckel för vissa grupper av bin:

www.artnyckeln.se/start

Du kan läsa mer om de inventeringar som länsstyrelsen har utfört på www.lansstyrelsen.se/vastragotaland. Sök på vildbin under Publikationer.

De åtgärdsprogram som berör Västra Götalands län är:

- Åtgärdsprogram för svartpälsbi
- Åtgärdsprogram för vildbin och småfjärilar på torräng
- Åtgärdsprogram för vildbin på ängsmark

Du finner programmen genom att söka på titeln i Naturvårdsverkets publikationsdatabas:

www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer

Text: Tommy Karlsson, länsanpassning Anna Stenström

Layout: Monika Sunhede, länsanpassning Stefan Husar

Foto: Tommy Karlsson, förutom följande:

L. Anders Nilsson: Fiblesandbi, Klöversandbi, Lusernbi, Monkesolbi, Ny-
ponsandbi, Silvergökbi, Slättersandbi, Släntsmalbi, Sotsandbi, Storfiblebi,
Väddgökbi, Våplingsandbi

Har du frågor om våra vildbin? Kontakta länsstyrelsen:

vastragotaland@lansstyrelsen.se, 010-224 40 00

ISSN: 1403-168X